

تحلیلی اجتماعی و آماری از جنگی چندبعدی و چندلایه که بر کشور ما تحمیل شد

جنگی فراتر از انتظار

سید اسماعیل موسوی
پژوهشگر هسته افکار عمومی و تغییرات فرهنگی مرکز رشد دانشگاه امام صادق (ع)

اگرچه در سحرگاه ۲۳ خرداد ۱۴۰۴ جنگ نظامی آشکاری میان ایران و اسرائیل آغاز شد، اما این مواجهه حاصل روندی چندلایه و پیوسته از فشارهای اقتصادی، رسانه‌ای و امنیتی است که از اوایل دهه ۹۰ شمسی تشدید شد. در علوم اجتماعی نظریات متعددی وجود دارد که جامعه را حقیقتی چند بعدی و چندلایه می‌بیند، با الهام از این نظریات می‌توان گفت هر دولت - ملت در سادترین شکل، حداقل دارای چهار رکن بنیادی است: مناسبات اقتصادی، سیاسی، امنیتی و فرهنگی - اجتماعی. این ارکان نه تنها دارای منطق‌های درونی خاص خود هستند، بلکه در سطح ساختاری، به‌طور پیچیده‌ای پیوسته‌اند و بر یکدیگر اثر می‌گذازند. فروپاشی یا تزلزل در یکی از این ارکان، می‌تواند به فروپاشی کارکردی کل نظام منجر شود، به‌ویژه زمانی که اختلال در یکی باعث اختلالات ثانویه در سایر حوزه‌ها شود. در چنین شرایطی است که زندگی کاملاً مختل شده و نظم پیشین که مبتنی بر نظام هنجاری خاصی بوده است، به‌طور کامل از هم می‌پاشد.

در شرایط تقابل دو کشور، هر یک می‌کوشد برای مهار دیگری، به‌ساختارهای سیاسی و امنیتی آن ضربه وارد کند. اما تجربه‌های تاریخی متعدد نشان داده‌اند که تا زمانی که نظم اقتصادی و اجتماعی به‌طور عمیق دچار دگرگونی یا فروپاشی نشود، نمی‌توان از تغییرات بنیادین در ساختار قدرت سیاسی سخن گفت. ایالات متحده آمریکا از نخستین روزهای پیروزی انقلاب اسلامی، تلاش برای آسیب‌زدن به چهار رکن بنیادین حیات حاکمیتی و اجتماعی ایران را آغاز کرد، اما تمرکز اصلی خود را بر تضعیف نظم سیاسی و امنیتی گذاشت. تروهای گسترده در سال‌های ابتدایی انقلاب، به‌همراه حمایت از رژیم بعث عراق در تجاوز نظامی به ایران، نمونه‌هایی روشن از این رویکرد است. تجربه‌های حاصل از دهه شصت و بحران‌های سیاسی و اجتماعی دهه‌های هفتاد و هشتاد، به آمریکا نشان داد که تا زمانی که مردم (نظام اجتماعی - فرهنگی) از نظام جمهوری اسلامی حمایت می‌کنند، شکست یا تسلیم آن امکان‌پذیر نخواهد بود. کشوری با جغرافیا، وسعت، جمعیت و توانمندی‌های نظامی چون ایران با تهاجم خارجی از پاد نخواهد آمد؛ بلکه چنین جنگی به تقابلی فرسایشی تبدیل می‌شود که در نهایت مهاجم را از اقدام خود پشیمان خواهد ساخت. بر این اساس، وقوع بحران داخلی و کاهش یا قطع حمایت مردم از نیروهای مسلح و ساختار سیاسی، پیش‌شرط اساسی موفقیت در هرگونه تهاجم خارجی محسوب می‌شود. آمریکایی‌ها که از تجربه چنددهه‌دشمنی با جمهوری اسلامی ایران به‌چنین نتیجه‌ای رسیده بودند، از اوایل دهه ۱۳۹۰ پیچیده‌ترین نسخه مقابله با ایران را طراحی و اجرا کردند. این راهبرد جدید، با الهام از تجربه فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و بر اساس الگوی فشار همه‌جانبه، به‌ویژه پس از بحران سیاسی سال ۱۳۸۸ کلید خورد. این الگو که از سوی برخی تحلیل‌گران با عنوان جنگ ترکیبی توصیف شده است، مجموعه‌ای از ابزارهای سیاسی، اقتصادی، امنیتی، اطلاعاتی، روانی و رسانه‌ای را به‌صورت هم‌زمان و هماهنگ علیه ایران به‌کار گرفت؛ با هدف نهایی تضعیف ارکان بنیادین حاکمیت و ایجاد شکاف میان جامعه و حاکمیت.

■ اختلال در حوزه اقتصادی

طراحی و اعمال نظام تحریم‌های گسترده و همه‌جانبه، با بهره‌گیری از ابزار نهادی بین‌المللی همچون شورای امنیت، به‌ویژه با هدف تحریم ارکان حیاتی نظام اقتصادی ایران نظیر بانک مرکزی و فروش نفت، آغازگر فشارهای شدیدی بر اقتصاد کشور بود. از همان سال‌های ابتدایی اجرای این تحریم‌ها، نظام اقتصادی ایران با مجموعه‌ای از بحران‌های پی‌درپی و متناوب مواجه شد؛ به‌گونه‌ای که در دهه ۱۳۹۰، مجموع نرخ رشد اقتصادی عملاً به صفر رسید. تورم که در سال ۱۳۸۹ حدود ۱۲ درصد بود، تا سال ۱۳۹۹ به بیش از ۴۷ درصد افزایش یافت. نرخ ارز نیز طی این بازه زمانی بیش از ۱۰۰۰ درصد رشد کرد و ارزش پول ملی به‌تبع آن به شدت کاهش پیدا کرد. این شرایط، بحران‌های معیشتی را به‌شکلی فزاینده تشدید کرد و عرصه زندگی اقتصادی مردم را به شدت تنگ نمود. در واکنش به این فشارها، نظام اقتصادی برای دور زدن تحریم‌های آمریکا، ناگزیر به بهره‌گیری از شبکه‌های اقتصادی غیررسمی، زیرزمینی و فاقد شفافیت روی آورد. این روند، زمینه‌ساز افزایش فسادهای اقتصادی شد. از سوی دیگر، بروز خطاها و ناکارآمدی‌های تصمیم‌گیری در سطح حکمرانی، بحران اقتصادی را بیش از پیش عمق بخشید و بر دامنه پیامدهای آن افزود.

ادامه در صفحه ۱۵

ترور گرسنگان در صف غذا توسط اسرائیل
تیر خلاص غرب به ارزش‌های انسانی است
اما همچنان موج حمایت از مظلومان غزه در دنیا زنده است

انسانیت مُرد زنده‌باد انسانیت

«فره‌یختگان» از دو جریان حاشیه ساز این روزها گزارش می‌دهد

رادیکال‌ها از جان امر ملی چه می‌خواهند؟

هنرمندان دنیا برای غزه سکوت نکردند

صدای هنر علیه نسل‌کشی

اروپایی‌ها با دیدن شرایط مساعد، برای صید استعدادهای آمریکایی پیش قدم شدند

فرار مغزها
از آمریکا کلید خورد؟

ایران جدید چطور قواعد بازدارندگی را تغییر داد؟

شهریور ۲۰ها
دیگر تکرار نمی‌شود

گزارش «فره‌یختگان» از داده‌های
شرکت آب و فاضلاب کشور

۳۰٪

آب شرب
شهری
در لوله‌ها
گرم می‌شود

۱۶

۵

۷

۱۱

۲

۲